

Bábvariációk egy témára

ARANY JÁNOS MŰVEI A BÁBSZÍNPADON – KIÁLLÍTÁS A PETŐFI IRODALMI MÚZEUMBAN

Az Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet (OSZMI) Bábtára *Mesés bábok – bábos mesék. Arany János művei és a bábtechnikák* címmel rendezett kiállítást a Petőfi Irodalmi Múzeumban (PIM). A kettős témájú tárlaton Arany János művein keresztül nem csupán a bábtípusokat, hanem a magyar bábtörténet jeles alkotóit is megismerhetjük.

A bábkészítés komplex tevékenység, sok ember munkája előzi meg azt a pillanatot, amikor a báb a színpadra lép. Régen az előadók maguk készítették el bábjaikat, melyeket elzárva őriztek, a titkok, fortélyok és egyéni megoldások apáról fiúra szálltak. A kiállított bábkollekciók között is találkozhatunk ilyenekkel, például *A Fülemile* című marionettjáték bábjaival.

Pálcás báb és gapitok a *Mesés bábok – bábos mesék. Arany János művei és a bábtechnikák* című kiállításon

A rod puppet and gapits in the exhibition 'Fabulous Puppets – Puppetish Fables. Works of János Arany and puppetry techniques'

Petőfi Irodalmi Múzeum, Budapest, 2018–2019

Fotó: Gál Csaba / Petőfi Irodalmi Múzeum

RÉV István Árpád: Vitéz fehér lovon, mechanikus rúdbáb (Toldi, rendezte: Rév István Árpád, Nemzeti Bábszínház, 1941)

István Árpád RÉV: Knight on a white horse. Mechanical rod puppet (Toldi, director: István Árpád Rév, National Puppet Theatre, 1941)

1939, fa, textil, fém, faragott, festett, varrott, a báb magassága: 64 cm

Fotó: Szebeni-Szabó Róbert / PIM – Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet

MATYI Ágota: Hátsó mozgatójú bábfigurák (A Jóka ördöge, rendezte: Sramó Gábor, Miskolci Csodamalom Bábszínház, 2007)
 Ágota MATYI: Bunraku/nape rod puppets (The Devil of Joka, director: Gábor Sramó, Miskolc Csodamalom Puppet Theatre, 2007)
 2007, papír, textil, fa, kasírozott, festett, varrott, a bábok magassága: 76–98 cm
 Fotó: Gál Csaba / Petőfi Irodalmi Múzeum

Az előadást az 1930-as évek elején hozták létre, de alkotóinak, a vásári mutatványos Korngut-Kemény dinasztíának a gyökerei a 19. századra nyúlnak vissza. A bábokat id. Kemény Henrik készítette hársfából. Fia, ifj. Kemény Henrik visszaemlékezéseiből ismerjük munkamódszerét: „*A Papa tervezéseit nem tudom visszaidézni, a fejében megálmodott figurákat nem rajzolta le. Kevés vonallal megjelenítette, de faragás közben folyamatosan alakította. Szinte azonnal fába faragta az alakjait.*”²¹ Az így készült bábvázat alapján kezdték el a próbákat, de Péter és Pál figurái csak a szöveg tanulmány végére öltöttek formát.

A vásári bábjátékosok mellett a 20. század elején több képzőművész alkotótevékenysége is a bábművészetben teljesedett ki. A munkáikkal a kiállításon is szereplő Büky Bélát, Rév István Árpádot és társaikat a művészi bábjáték útörőinek tartjuk, munkásságuk új fejezetet nyitott a magyar bábozás történetében. A tárlat másik fülemüléje Büky Béla nevéhez kötődik, aki az 1920-as évektől foglalkozott árny-, majd az 1930-as évektől kesztyűtechnikával. *A fülemüle* szoborszerű kesztyűsbábait maga faragta, és egyszerű, stilizált öltözetet adott rájuk. Előadásait, figuráit aprólékosan,

előre kidolgozta, alkotófolyamatában a megrajzolás, a tervezőszakasz elsőbbséget élvezett. Báb- és árnyjátékait mozgó szőnyegekhez, freskókhoz hasonlította, mindig képzőművészeti hatásokra törekedett. Az 1970-es években mutatta be *A walesi bárdok* című árnyjátékát. Az előadás dramaturgiája tudatosan játszott a ballada és az árnyszínház műfajában rejlő művészi és technikai lehetőségekkel: a sűrített, egyszerű fekete-fehér világot drámai vörös lángok emésztették el.

Rév István Árpád az első állandó társulattal és épülettel rendelkező bábszínház, a Nemzeti Bábszínháték alapítója és igazgatója volt. Színháza 1941-ben Arany János talán legismertebb művével, a *Toldival* nyitotta meg kapuit. Előadásában a mechanikus rúdbábót, szabadalmaztatott bábtechnikáját használta. Ebben a báb típusban egy manipulálható fejszerkezet ötvöződik a klasszikus kesztyűsbáb technikájával, így a báb a fej realiztikus mozgása mellett gyors és lendületes maradt. Állandó, húszfős báb társulattal dolgozott, típusfigurái jelenetenként, előadásenként kaptak új arcfestést, parókat, jelmezt. Rév István Árpád színháza a korizlés és a bábszínházi nyelv megváltozása miatt báb történeti zárvány maradt.

BORÁROS Szilárd: Pálcás bábfigurák és díszletek (Rózsza és Ibolya, rendezte: Kovács Géza, Budapest Bábszínház, 2012)
 Szilárd BORÁROS: Rod puppet figures and scenery (Rose and Violet, director: Géza Kovács, Budapest Puppet Theatre, 2012)
 2012, papír, textil, fa, kasírozott, festett, varrott, a bábok magassága: 90 cm
 Fotó: Gál Csaba / Petőfi Irodalmi Múzeum

A modern bábjátás szétválasztotta a tervező és a készítő személyét. A bábfigura napjainkban számtalan művésszel (tervező, rendező, bábkészítő, színész) találkozhat, mielőtt elnyeri végső formáját – a tervtől az előadásig hosszú az út. A mai bábtervezők a művészi bábjátást elindító képzőművészek nyomdokaiban járnak. A tárlaton két 21. századi kollekción is láthatunk. 2007-ben a Miskolci Csodamalom Bábszínház, majd 2009-ben a pécsi Bóbita Bábszínház mutatta be Sramó Gábor rendezésében *A Jóka ördöge* című pórregét. Az előadás látványvilágát Matyi Ágota jegyzi, aki a Magyar Képzőművészeti Egyetem látványtervező szakán báb-, díszlet- és jelmeztervezőként végzett. A bábjátékban a vizualitás meghatározóbb, mint más színházi műfajokban: a báb stilizált, körülhatárolt, egyértelmű karakter. Matyi Ágota figurái kasírozott hősök, rögtön kitalálhatjuk, hogy ki kicsoda, ha pedig valakit megszáll az ördög, akkor jön a színpadi varázslat...

A másik kortárs és egyben a kiállításon szereplő legújabb alkotást, a *Rózsza és Ibolya* című produkciót 2012-ben a Budapest Bábszínház tűzte műsorára. Kovács Géza rendező mellett Boráros Szilárd tervező dolgozott, aki a prágai Művészetek Akadémiáján (DAMU: Akademie múzických umění v Praze Divadelní fakulta) tanulta ki a bábos szakmát. Boráros Szilárd a kollektív alkotásban, az alkotók közötti párbeszédben hisz.

A bábok alapanyagát mindig az adott darab eszméjéhez választja ki. A *Rózsza és Ibolya* bábjaiban és díszleteiben megjelenő növényi motívumok és színvilág alapján jól elkülöníthető a viszály középpontjában álló földi és a tündérvilág: a rózsablakok kék-pirosa és a burjánzó természetfeletti zöld és lila.

A PIM – OSZMI Bábóra Arany János műveit új szemzőgből mutatja be: a bábszínházi adaptációkon keresztül az ismert irodalmi művekkel a vizualitás oldaláról ismerkedhetnek meg a látogatók. A kiállítás másik megközelítésében a különböző bábok anatómiája kerül előtérbe. A bábos variációk mellett egy interaktív szoba is helyet kapott a tárlatban, ahol a bábtechnikákat ki lehet próbálni.

LOVAS Lilla

muzeológus, a kiállítás egyik kurátora

(Mesés bábok – bábos mesék. Arany János művei és a bábtechnikák. Petőfi Irodalmi Múzeum, Budapest, 2018. szeptember 7. – 2019. március 24. Kurátorok: Lovas Lilla és Simándi Katalin. Látványterv: Mihalkov György)

1. Kemény Henrik: *Életem a bábjáték bölcsőtől a sírig. Egy vásári bábjátékos, komédiás önarcképe.* Lejegyezte: Láposi Terka. Korngut-Kemény Alapítvány, Debrecen, 2012, 98.